

УДК: 336.78:338.51

А. Ф. Бондаренко,
к. т. н., доцент кафедри управління та фінансово-економічної безпеки,
ННІБТ «УАБС» СумДУ
О. О. Малишевська,
студент, ННІБТ «УАБС» СумДУ

РОЛЬ ЦІНОВОЇ ТА НЕЦІНОВОЇ КОНКУРЕНЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

А. F. Bondarenko,
Ph.D., Associate Professor of the Department of Management and Financial-Economic Security,
ESIBT "UAB" SSU
O. O. Malyshevskaya,
student, ESIBT "UABS" SSU

THE ROLE OF PRICE AND NON-PRICE COMPETITION OF UKRAINIAN BANKS IN THE CURRENT CONDITIONS OF A MARKET ECONOMY

У статті розглянуто основні методи цінової та нецінової конкуренції, їх взаємозв'язок з обсягом залучених депозитів та клієнтів банку. Досліджено особливості спільних та відмінних характерних рис вище згаданих видів конкуренції. Надано визначення конкурентоспроможності банку, як властивості банку протистояти конкурентам, утримувати чи завойовувати визначену ринкову частку із заданою для банку ефективністю. Здійснено аналіз за визначеними методами по трьом провідним банкам України. Розкрито роль цінової та нецінової конкуренції, проблеми поширення нецінових методів та можливі результати після їх застосування.

Methods of price and non-price competition and their interconnection with the amount of deposits attracted and clients of the bank are considered in the article. The peculiarities of common and distinctive features of the aforementioned types of competition are investigated. The definition of bank's competitiveness as a bank's ability to withstand competitors, to hold or to get a certain market share with the given bank efficiency. The analysis according to determined methods on the three leading banks of Ukraine is provided. The role of price and non-price competition, the problem of non-price methods expansion and possible results after their application are indicated.

Ключові слова. Конкуренція, банківська конкуренція, цінова конкуренція, нецінова конкуренція.

Keywords. Competition, banking competition, price competition, non-price competition.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день українські банки переймаються проблемою динамічної та зростаючої конкуренції, так як банківська сфера в усьому світі переживає глобальні зміни пов'язані з впровадженням сучасних технологій в управління банками та розширенням асортименту банківських продуктів. Міжбанківська конкурентна боротьба характеризується поєднанням цінової і нецінової форм.

Цінова конкуренція полягає в обґрунтуванні власної цінової стратегії, побудові і реалізації конкурентної цінової політики. В свою чергу, нецінова конкуренція базується на покращенні якісних характеристик банківських послуг та проведенні ціленаправленої політики диференціації продукту.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні засади та роль цінової та нецінової конкуренції досліджували В. Федоренка, А. Нікітін та Т. Іванова. Також велику увагу даному питанню приділяли І. Брітченко та О. Момот, але не дивлячись на значну кількість наукових доробків, власне роль цінової та нецінової конкуренції банків України залишається малодослідженою.

Мета статті. Дослідити роль цінової та нецінової конкуренції на прикладі провідних банків України. Визначення проблем та перспектив щодо використання методів вищезазначених видів конкуренції.

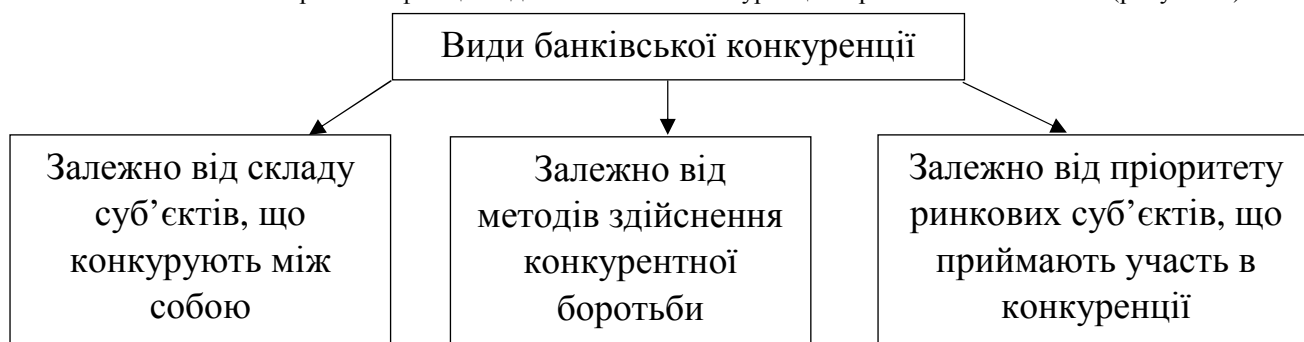
Виклад матеріалу.

Конкуренція – це необхідна умова для ефективного функціонування ринкової економіки [1]. Механізм саморегулювання неможливий без суперництва між різними учасниками на ринку. У Законі України " Про захист економічної конкуренції" зазначається: конкуренція – це "змагальність підприємств, коли їх самостійні дії обмежують можливості кожного з них впливати на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулюють виробництво тих товарів, яких потребує споживач" [3].

Банківська конкуренція – це суперництво між учасниками ринку банківських послуг [2]. Сферою прояву банківської конкуренції є ринок банківських послуг, що взаємодіє з усіма елементами ринкової системи, наприклад, із ринками засобів виробництва, предметів споживання, праці, інформаційних продуктів, нерухомості та фінансовим ринком.

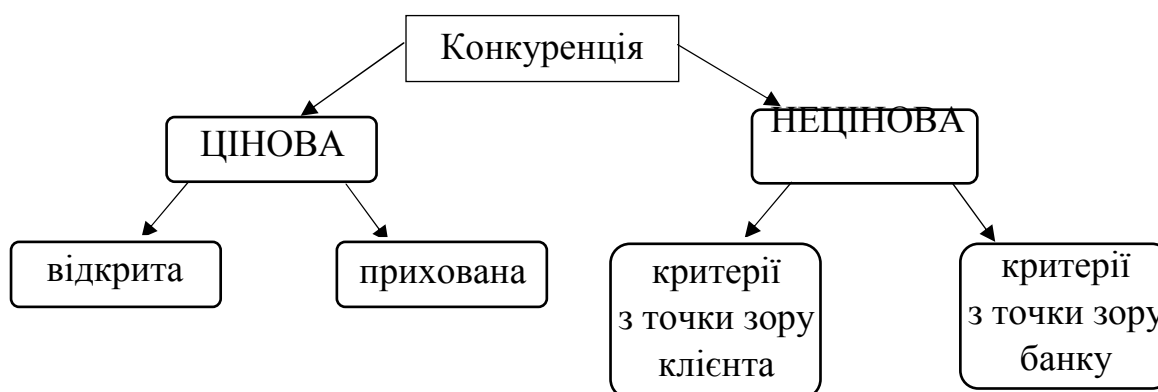
Характеризуючи сучасний період ринкової економіки, можна визначити, що продавці не нав'язують свою продукцію заради отримання вигоди, а змагаються за споживача, за більш повне задоволення його потреб. Саме такий підхід забезпечує реалізацію товару, одержання прибутку та збільшення власної частки ринку.

Розглянемо три класифікації видів банківської конкуренції за різними показниками (рисунок 1).

Рис. 1. Класифікація видів банківської конкуренції

Для подальшого дослідження розглянемо конкуренцію залежно від методів здійснення конкурентної боротьби.

Рис. 2. Види конкуренції залежно від методів здійснення конкурентної боротьби

Складено автором на підставі [2].

Детальніше розглянемо саме види цінової та нецінової конкуренції. За для кращого розуміння спільних та відмінних характерних рис вище зазначених видів, наведемо інформацію у таблиці 1.

Таблиця 1.
Особливості цінової та нецінової конкуренції

Цінова конкуренція	Нецінова конкуренція
Способи здійснення	
<ul style="list-style-type: none"> - зміна ціни (її підвищення або зниження); - наданням більшого обсягу послуг за існуючими цінами 	<ul style="list-style-type: none"> - покращення якісних характеристик банківських продуктів; - покращення рівня репутації банку; - проведення активної комунікаційної політики
Обмежувальні фактори	
<ul style="list-style-type: none"> - прямі і непрямі методи державного впливу (заходами грошово-кредитної та бюджетно-фіскальної політики); - наявність крайніх (верхньої і нижньої) меж зміни ціни 	обмеження відсутні
Методи	
<ul style="list-style-type: none"> - надання знижок за заявленими тарифами; - надання більшого обсягу послуг за діючими тарифами; - безкоштовне надання частини послуг; - залучення більш дешевих фінансових ресурсів; - цінова дискримінація (пільгові умови надання послуг окремим категоріям клієнтів, більш високі ставки за депозитами для окремих категорій населення) 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення кращої, ніж у конкурентів, інформованості про стан і тенденції ринку на основі сучасних інформаційних технологій; - проведення професійних маркетингових досліджень; - підвищення якості послуг; - розробка та впровадження нових послуг; - ріст професіоналізму співробітників, створення більш сприятливих умов праці та її мотивації; - удосконалення менеджменту банку

Складено автором на підставі [2].

Використовуючи наведені особливості цінової та нецінової конкуренції, можна визначити, що конкурентоспроможність банку – властивість банку протистояти конкурентам, утримувати чи завойовувати визначену ринкову частку із заданою для банку ефективністю. Ця властивість може втілюватися за допомогою конкурентоспроможності банківської послуги, що являє собою сукупність якісних (що можуть визначатися методами нецінової конкуренції) та вартісних (методами цінової конкуренції) характеристик, що спроможні ефективно задовольнити клієнта.

Задля детального аналізу визначимо фактори конкурентоспроможності банку за депозитними операціями за характеристиками «зовнішні-внутрішні» та «якісні-кількісні» (таблиця 2).

Таблиця 2.
Фактори конкурентоспроможності банку

	Кількісні	Якісні
Внутрішні	<ul style="list-style-type: none"> - розмір залучених коштів депозитного походження - кількість філій і територіальних відділень, точок продажу - ринкова частка на ринку депозитних операцій 	<ul style="list-style-type: none"> - якість персоналу та менеджменту - рівень ризикованості активів - динаміка якісних показників банку
Зовнішні	<ul style="list-style-type: none"> - кількість клієнтів-фізичних осіб 	<ul style="list-style-type: none"> - рівень лояльності клієнтів - рейтинги і ренкінги банку

Для порівняння та визначення, який саме вид конкуренції на сьогоднішній день більш актуальним серед банків України, проаналізуємо такі банки: ПАТ «Креди Агриколь Банк», що посідає перше місце у рейтингу банків за оцінкою аналітиків та стресостійкістю, АТ «Ощадбанк», що займає перше місце у рейтингу за лояльністю вкладників, та ПАТ «ПриватБанк», що є першим за показником залучених депозитів фізичних осіб [4].

Одним із способів здійснення цінової конкуренції є зміна ціни на товари або послуги. Задля того, щоб визначити у якому з трьох запропонованих банків-лідерів більш вигідні (з боку клієнта) умови за депозитами, проаналізуємо середні процентні ставки за такими видами послуг: строковий депозит, класичний депозит, накопичувальний депозит (з правом розірвання та без права) та ощадний депозит (таблиця 3). Середні відсоткові ставки розраховані за методом середньої простої з урахуванням строку депозитів (3, 6 та 12 місяців).

Таблиця 3.

Середні процентні ставки банків ПАТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Креди Агриколь Банк» за основними видами депозитних послуг для фізичних осіб у національній валюті станом на 01.08.2017, %

Банк	Строкові депозити	Класичні депозити	Накопичувальні депозити (без права розірвання)	Накопичувальні депозити (з правом розірвання)	Ощадні депозити
ПАТ «Креди Агриколь Банк»	10,33	-	10,00	-	7,50
АТ «Ощадбанк»	14,00	-	14,00	-	-
ПАТ «ПриватБанк»	15,50	13,50	15,50	13,50	7,00

Складено автором на основі джерел [5], [6], [7], [8] та [9].

Серед розглянутих банків ПАТ «ПриватБанк» пропонує найбільші ціни за депозитами для фізичних осіб та більш широкий асортимент послуг, що є його конкурентними перевагами. АТ «Ощадбанк», як класичний банк, що не має на меті агресивну політику захвату ринку, має середні ставки на ринку. Він представлений невеликою кількістю депозитних послуг. ПАТ «Креди Агриколь Банк» є банком з іноземним капіталом, тож традиційно такі банки мають найнижчі серед банківської системи України ставки за депозитами.

Процентні ставки впливають на обсяг залучених ресурсів банків, тож далі проаналізуємо динаміку залучених ресурсів за період 2012-2016 рр. та визначимо, як саме обсяг залучених ресурсів впливає на подальші фінансові результати банків (рис. 3).

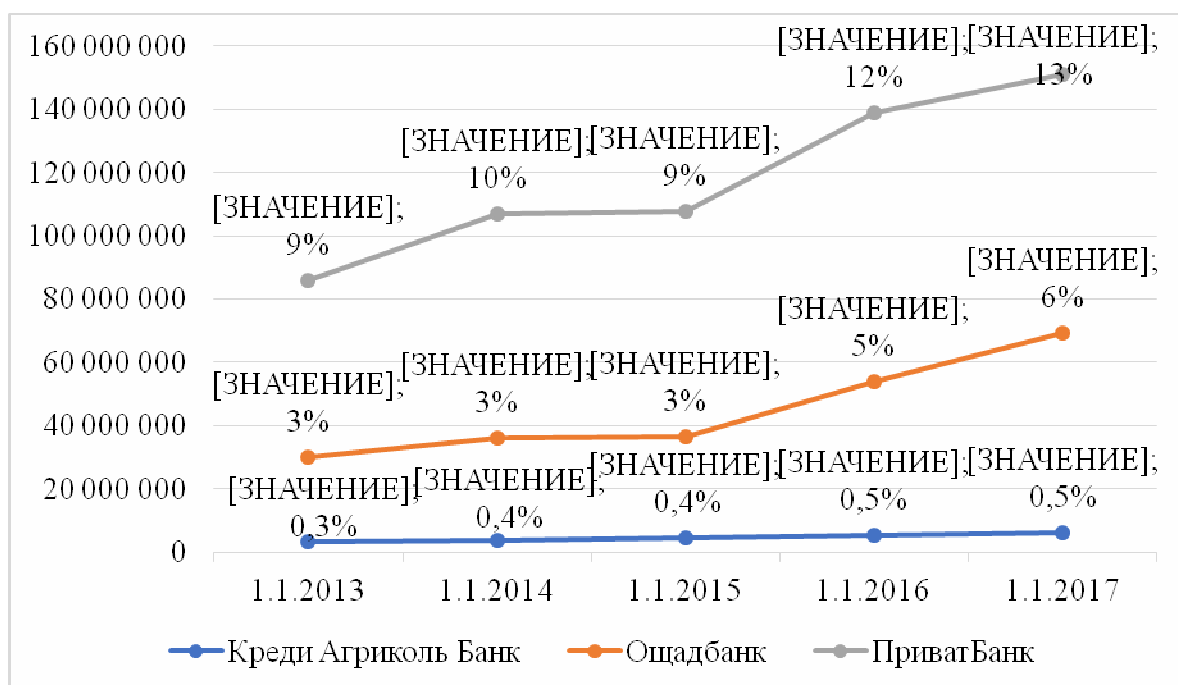
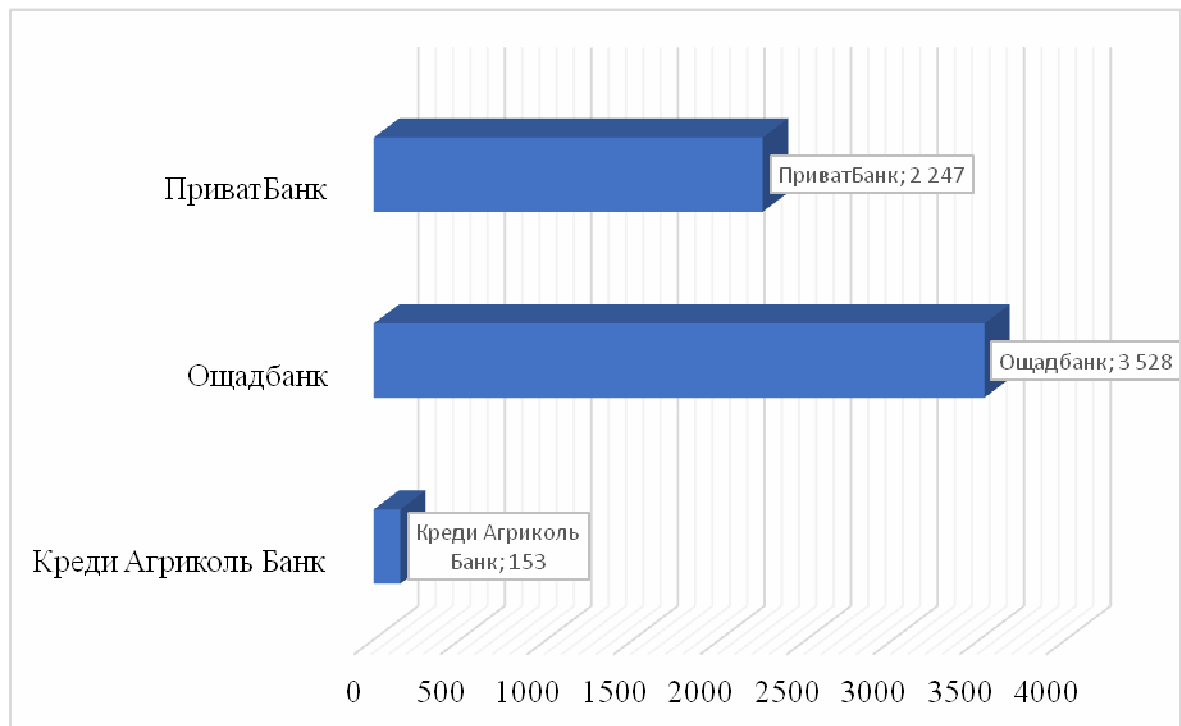

Рис. 3. Динаміка залучених ресурсів банків ПАТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Креди Агриколь Банк» та їх частка на ринку залучених ресурсів за 2013-2017 р. (станом на 01.01).

Привабливість цін на депозитні послуги та їх широкий асортимент є одними із чинників росту залучених ресурсів банку. Як за показником вигідності для клієнтів, так і за обсягом залучених ресурсів ПАТ «ПриватБанк» є лідером серед аналізованих банків, та впевнено збільшує цю частину своїх активів – такий висновок можна зробити з позитивної тенденції росту частки банку за даним показником на ринку. АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Креди Агриколь Банк» мають невеликі показники, але достатньо стабільний ріст залучених ресурсів та частки на ринку, що, враховуючи не найвигідніші тарифи, вказує на спрямованість банків саме на методи нецінової конкуренції.

Треба зазначити, що не дивлячись на кризу банківської системи у 2014-2015 рр. аналізовані банки не втратили довіру клієнтів, на що вплинули не лише методи цінової конкуренції, а й якісні фактори конкурентоспроможності банків.

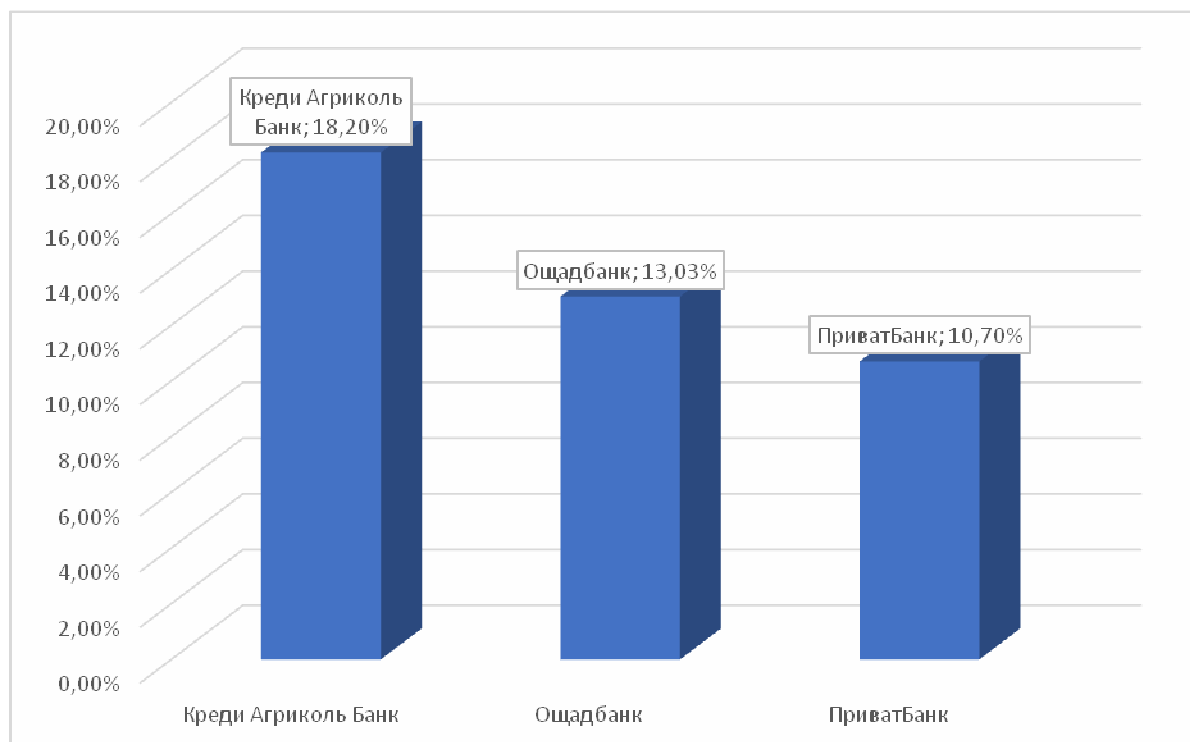
Надалі проаналізуємо обрані банки за факторами нецінової конкуренції. Кількісний фактор, що можна віднести до нецінової конкуренції (так як він впливає саме на якість обслуговування та комфорт клієнта) – це кількість філій і територіальних відділень. На сьогоднішній день існує тенденція до скорочення кількості відділень та переходу до дистанційного обслуговування онлайн, але людський фактор є невід'ємним у будь-якій сфері діяльності, особливо пов'язаній з продажами. У контексті даного дослідження більша кількість філій та територіальних відділень банку буде враховуватися як позитивний фактор нецінової конкуренції.

Рис. 4. Кількість філій та територіальних відділень банків ПАТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Креди Агриколь Банк» станом на 01.01.2017 р.

Через те, що ПАТ «ПриватБанк» є більш інноваційно розвиненим, ніж АТ «Ощадбанк», то на сьогоднішній день він втратив провідну позицію по кількості відділень. Щодо ПАТ «Креди Агриколь Банк», то він першим на ринку українських банків побудував потужну систему дистанційного обслуговування, тому цей банк з початку свого створення має невелику мережу відділень.

Наступним фактором нецінової конкуренції, що прямо впливає на довіру клієнтів до банку, є рівень ризику. Розглянемо даний показник через норматив адекватності регулятивного капіталу, так як даний норматив (Н2) визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав і зважених за ступенем кредитного ризику [10].

Рис. 5. Значення достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) відділень банків ПАТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Креди Агриколь Банк» станом на 01.01.2017 р.

Достатнє значення даного нормативу є показником високого рівня безпеки активів банку. Це підтверджує, що ПАТ «Креди Агриколь Банк» є найбезпечнішим банком та заслуговує на високий рівень довіри клієнтів. Але, як зазначалось раніше, АТ «Ощадбанк» займає перше місце у рейтингу за лояльністю вкладників. З цього можна зробити висновок, що клієнти з більшою довірою ставляться до банків, що довгий час існують на ринку та мають підтримку держави («Ощадбанк» - державний банк).

Далі наведемо інформацію за рейтингом банків України за різними показниками (таблиця 4).

Таблиця 4.
Місце та оцінка банків ПАТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Креди Агриколь Банк» в рейтингу МінФін по різних показниках станом на 01.01.2017 р.

Банки	Показники				
	Загальний рейтинг	Стресостійкість	Лояльність вкладників	Оцінка аналітиків	Місце в рейтингу НБУ за депозитами фіз.осіб
Креди Агриколь Банк	1 місце 4.41	1 місце 4.5	9 місце 4.2	1 місце 4.64	13 місце
Ощадбанк	3 місце 4.06	5 місце 3.4	1 місце 4.6	2 місце 4.56	2 місце
ПриватБанк	19 місце 3.05	20 місце 2.8	16 місце 3.5	30 місце 2.8	1 місце

Складено автором на основі джерела [4].

З наведених даних рейтингу банків України видно, що найбільш стресостійким та перспективним за оцінками аналітиків є ПАТ «Креди Агриколь Банк», що є лідером у загальному рейтингу. АТ «Ощадбанк» має найбільший показник лояльності вкладників, як зазначалося у аналізі за ризиками банків. ПАТ «ПриватБанк», не дивлячись на високі показники залучених ресурсів, широку популярність, постійну потужну рекламну компанію та привабливі тарифи, має низькі оцінки по зазначеним показникам, особливо – за оцінкою аналітиків. Треба зазначити, що даний рейтинг наведений за період, коли проходила націоналізація ПриватБанку, тож довіра як вкладників, так і експертів різко знизилася. Станом на 01.09.2017 оцінка аналітиків щодо перспектив даного банку становила 3.78, що вказує саме на тимчасові труднощі.

Висновки.

За аналізом трьох провідних банків України ПАТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та ПАТ «Креди Агриколь Банк» можна визначити, що саме цінова конкуренція займає провідне місце. Цей факт підтверджується тим, що ПАТ «ПриватБанк» має найбільший обсяг залучених ресурсів, а отже і клієнтів, використовуючи здебільшого цінові методи конкуренції, у той час, як ПАТ «Креди Агриколь Банк», маючи найнижчий рівень ризиків та найкращі показники за рейтингом Міністерства Фінансів України, займає незначну частку на ринку.

Така ситуація у банківській системі України потребує удосконалення з точки зору поширення використання методів нецінової конкуренції серед банків. Це призведе до підвищення рівня якості на послуги банків, розробки та впровадження нових послуг, виходу на нові ринки, введення інновацій та науково-технічного прогресу та поширення таких взаємовигідних маркетингових стратегій, як, наприклад, бенчмаркінг. Такі зміни будуть мати позитивний вплив як на клієнтів банку, реально збільшуючи рівень задоволення потреб, так і на самі банки, стимулюючи довгостроковий ріст прибутку.

Література.

1. Політична економія: Підручник / За науковою ред. доктора економ, наук, проф. В. Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2008. - 487 с.
2. Маркетинг у банку: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / А.В. Нікітін, Т.Г. Іванова, І.Г. Брітченко, О.М. Момот ; за заг. ред. А.В. Нікітіна. – К. : КНЕУ, 2010. – 474 с.
3. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 7 січня 2001 р.// Верховної Рада України. – 2001 – № 2210-III – ст. 1
4. Рейтинг устойчивости банков по итогам 4 квартала 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2017-01-01>
5. Строкові депозити: процентні ставки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/strokovy-depoziti-protsentni-stavki>
6. Класичні депозити: процентні ставки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/klasichni-depoziti-protsentni-stavki>
7. Накопичувальні депозити (без права розірвання): процентні ставки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/nakopichuvalni-depoziti-bez-prava-rozirvannya-protsentni-stavki>
8. Накопичувальні депозити (з правом розірвання): процентні ставки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/nakopichuvalni-depoziti-protsentni-stavki>
9. Ощадні депозити: процентні ставки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/oschadni-depoziti-protsentni-stavki>

References.

1. V. H. Fedorenko (2008), Political Economy: Textbook, Alerta, Kyiv.
2. A.V. Nikitin, T.H. Ivanova, I.H. Britchenko, O.M. Momot (2010), Marketing at the bank: a training manual for self-study of discipline, KNEU, Kyiv
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), On Protection of Economic Competition: The Law of Ukraine dated January 7, No. 2210-III - Art. 1
4. Ministry of Finance of Ukraine (2016) «The rating of banks' resilience by the results of the 4th quarter», available at : <https://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2017-01-01> (accessed 12 May 2018)
5. Bankografo (2017) Term deposits: interest rates, available at : <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/strokovy-depoziti-protseptni-stavki> (accessed 12 May 2018)
6. Bankografo (2017) Classical deposits: interest rates, available at : <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/klasichni-depoziti-protseptni-stavki> (accessed 12 May 2018)
7. Bankografo (2017) Cumulative deposits (without the right to terminate): interest rates, available at : <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/nakopichuvalni-depoziti-bez-prava-rozirvannya-protseptni-stavki> (accessed 12 May 2018)
8. Bankografo (2017) Cumulative deposits (with the right to terminate), available at : <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/nakopichuvalni-depoziti-protseptni-stavki> (accessed 12 May 2018)
9. Bankografo (2017) Savings deposits: interest rates (with the right to terminate), available at : <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/depozitni-stavki/oschadni-depoziti-protseptni-stavki> (accessed 12 May 2018)
10. National Bank of Ukraine (2001), Instruction on the procedure for regulating the activities of banks in Ukraine dated 28.08.2001 № 368

Стаття надійшла до редакції 19.05.2018 р.